

Voенно-исторический Зсurnal (Szovjetunió) 1976. 7—12. sz.

Az ismertetett számokban között tanulmányok, visszaemlékezések túlnyomó többsége a Nagy Honvédő Háború témaköréhez kapcsolódik.

A légifölény kiharcolásának kérdéseivel foglalkozik *Palasevszkij, J.* „A légi-erők tevékenysége az ellenség repülőterek ellen” c. cikke. (1976. 9. sz., 20—28. o.) A háború előtti szovjet hadelmélet a légiuralomért vívott harcot a győzelem kivívásának legfontosabb feltételei közé sorolta. A légiuralom kivívásában az összes fegyvernemeknek részt kellett venni, de a főszerep a légierőknek jutott.

Az ellenség csapásmérő csoportjait két módszerrel kellett megsemmisíteni: a repülőtereken és a levegőben. Ezt légi hadműveletek és napi harctevékenység folyamán kellett elérni.

Sajnos, a háború kezdetekor a szovjet légierők az átszervezés és a gépek lecserélésének időszakában voltak, ezenkívül nagyon erős és tapasztalt ellenséggel kellett harcba szállni. 1941. június 22-én a német légierő egyidejűleg támadott 66 szovjet repülőteret, amelyeken megsemmisített 800 gépet, július 10-ig megsemmisítette a határ menti körzetek állományában levő gépek több mint 50%-át. Az ellenség légiuralomra tett szert az összes hadászati főirányban, ami károsan befolyásolta a harcok menetét.

A háború első napjainak tapasztalatai azt mutatták, hogy tekintet nélkül az ellenség nagy veszteségeire, nehéz lesz megszerezni a légifölényt erőinek a földön való aktív megsemmisítése nélkül. Ezért megkezdtek az ilyen irányú tevékenység megszervezését. A Balti-tengertől a Fekete-tengerig terjedő övezetben koncentrált támadást intéztek 42 repülőter ellen. Július 10-ig mintegy ezer felszállásban támadták a német repülőtereket a frontok légierői és megsemmisítettek 348 repülőgépet.

Amikor a német csapatok mélyen benyomultak az ország belsejébe, az ellenség számára lehetővé vált Moszkva támadása. A szovjet parancsnokság megszervezte azoknak a repülőtereknek a támadását, ahol a bázisok voltak. A napi harcok mellett két légi hadműveletet hajtottak végre október 11—18. és november 5—8. között. Az elsőt 5 front

légierői a távolsági bombázókkal együtt 30 repülőter ellen, a másodikat három front erői, a moszkvai légvédelemmel és a távolsági bombázókkal 29 repülőter ellen. Több mint 600 gépet semmisítettek meg.

Annak a harcnak az eredményeként, amely a moszkvai irányban folyt a légiuralomért, a szovjet repülők négy hónap alatt a levegőben és a földön 1600 ellenséges gépet semmisítettek meg. Ez jelentős győzelem volt: Moszkva alatt sikerült kivívni az operatív légiuralmat.

1941-ben és 1942 első felében sikerült gyengíteni az ellenség erejét, a németek kénytelenek voltak lemondani arról, hogy a bázisokat a front közelébe telepítsék, de általánosságban nem sikerült komoly eredményeket elérni az ellenség gépeinek a földön való megsemmisítése terén. Hiányzott még a tapasztalat a támadások megszervezéséhez, kevés eszköz állt rendelkezésre, kis csoportokkal történtek a támadások, erős volt az elhárítás.

1942 második felében a frontok légi-erői megháromszorozódtak. Légihadse-
regeket hoztak létre és megszervezték a Legfelsőbb Főparancsnokság repülő hadtesteit és hadosztályait. A légierőket kezdték összevontan alkalmazni. A sztálingrádi védelmi harcok idején megsemmisült vagy megsérült az ellenség 2639 repülőgépe.

A háború első szakaszában, annak el-
lenére, hogy a repülőterek elleni támadások korlátozottak voltak, a szovjet légierők nagy sikereket értek el: légiharcban és a földön 15 700 repülőgépet semmisítettek meg és Moszkva alatt kivívták a hadműveleti légifölényt.

A háború második szakaszában a repülőterek elleni támadások aránya nő. Sztálingrád alatt a védelem idején a gépek 23,8%-át semmisítették meg a földön, az ellentámadásnál 55,9%-ot. Az ellentámadásnál elpusztult vagy megsérült 3000 repülőgép, és ennek következtében itt is sikerült kivívni a hadműveleti légifölényt.

A légifölényért vívott harcban 1943 volt a döntő év. Tavasszal a Kubányban folytak súlyos harcok, amelyekben 800 német gép semmisült meg. Ezzel egyidőben csapásokat mértek a repülőterekre is, ahol 260 gépet semmisítettek meg. A nyugati területekről való átcsoportosítással azonban ezeket a veszteségeket a németek pótolni tudták.

A helyzet változásában a kurszki csa-

ta időszaka volt nagy jelentőségű. A németek itt összpontosították a szovjet-német fronton működő légierejük 70%-át, több mint 2000 repülőgépet. Megsemmisítésükre a szovjet hadvezetés két nagyméretű légi hadműveletet szervezett május és június folyamán, amelynek eredményeként 750 gépet semmisített meg. A szovjet légierő újra kivívta a légifölényt. A különböző alárendeltségben működő szovjet gépek száma elérte az ötezret. A német gépek alapvető tömege azonban még itt is légi harcban semmisült meg. 1943-ban a megsemmisített német gépek száma az összes frontokon és hadműveletekben meghaladta a 20 ezret. Ezt a német ipar már nem tudta pótolni, és nem tudták pótolni a személyi állományt sem.

A háború harmadik szakaszában, a teljes szovjet hadászati légifölény körülményei között, a németek még igyekeztek magukhoz ragadni a kezdeményezést. Ezért a légifölény megtartása ugyanolyan kemény harcokat követelt, mint megszerzése. A harc alapvető formája továbbra is a légi harc maradt, mert a németek igen sok repülőtérral rendelkeztek, és így nehéz volt átútozást elérni. Ez az egyik oka annak, hogy a harmadik szakaszban a szovjet légierő csak egy önálló légi hadműveletet hajtott végre a repülőterek ellen: 1944 júliusában, a belorusszai hadművelet előtt.

A háború alatt a repülőterek elleni támadás céljából 58 ezer felszállást hajtottak végre és elpusztítottak 13 300 repülőgépet. Ez az összes elpusztított gépek 23%-a. A módszer tehát eredményesnek bizonyult. Átlagban 5 felszállás jut egy elpusztított gépre, a légi harc esetében pedig 30 felszállás, tehát 5–6-szor több. Emellett figyelembe kell venni, hogy a repülőtereken nemcsak a gépek mentek tönkre, hanem a berendezések is.

A légifölény kiharcolásának alapvető módszere mégis a légi harc volt, hiszen ezekben pusztult el az ellenséges gépek 77%-a.

A második világháború témaköréből még megemlíthjük *Csugunov, A.* „A csapatok hadtápterületének védelme a közép- és dél-európai országok felszabadításáért vívott harcok idején” c. írását (1976. 11. sz., 89–94. o.), helyesebben annak azt a részét, amely a magyarországi ténykedéssel foglalkozik. A bevezető részben a szerző rámutat, hogy milyen veszélyt jelentettek az erdőkben, hegyek között visszamaradt ellenséges csapatok, átdobott diverzáns csoportok,

a Szovjetunió területéről elmenekült árulók bandái. A hátszág ellenőrzésének megszervezése és biztosítása a belügyi népbiztosság csapataira hárult.

Magyarország területén is sor került fegyveres harcokra diverziós-felderítő csoportokkal, a reguláris alakulatok visszamaradt csoportjaival. 1944. októberében—decemberében a 2. Ukrán Front hátában 3 nagy diverzáns bandát kellett felszámolni, amelyeknek az alapját nyilasok és SS tiszték alkották.

1944. december 21-én a 10. határőrezred a lakosság segítségével felfedezett és szétzúzott egy nagy diverzáns-terrorista bázist, ahol 204 puskát, 10 géppisztolyt, 6 golyószórót, 23 ezer töltényt, 80 páncélhárító gránátot, 120 kg robbanóanyagot és 446 ezer rubelt talált.

A 128. határőrezred katonái 1944. december 23-án és 24-én hat ellenséges felderítőt tartóztattak fel Budapesttől 20 km-re északkeletre, akiket azzal a feladattal dobtak át, hogy hidakat robbantssanak, raktárakat, üzemanyagtárolókat gyűjtsanak fel a Budapesthez vezető utakon. December 22-én a 91. határőrezred járőrei a Balaton mellett fogták el a „Süd-Ost” SS alakulat felderítőit. Január elején 2 csoportot tettek ártalmatlanná Miskolc környékén.

Ezrekre megy azoknak a száma is, akik a balatoni támadó hadművelet visszaverése után maradtak vissza szétszóródva, akik a bekerített Budapestről próbáltak kisebb csoportokban átszivárogni, vagy a romok közt igyekeztek elrejtőzni.

Az ismertetett számokban több tanulmány foglalkozik a háború utáni katonai fejlődés kérdéseivel. Az egyik *Cserednyicsenko, M.* „A hadászati támadó hadművelet elméletének fejlődése 1945 és 1955 között” c. írás. (1976. 8. sz. 38–45. o.) A szerző bevezetesként ismerteti a háború után kialakult világpolitikai helyzetet, a hidegháborút, az atomszarolást, ami arra kényszerítette a Szovjetuniót, hogy biztonsága érdekében fejlessze saját fegyveres erőt. Ez az időszak, de sok olyan elméleti általánosítást hozott, amelyek ma is fontosak. Az egyik ilyen a hadászati támadó hadművelet elmélete. A szovjet technika ebben az időben rohamosan fejlődött. 1949-ben létrehozta az atombombát, 1953-ban a hidrogénbombát. Nagyt lépett előre a légierő, különösen a lökhajtás bevezetésével. Ebben az időben rendszeresítették a kiváló harci adottságokkal rendelkező IL-28-as lökhajtásos könnyűbombázót, a MIG-9, MIG-15,

MIG—17, JAK—17, JAK—23 lökhajtásos vadászgépeket, a TU—4-es turbólégcsavaros nehézbombázót és a TU—16-os lökhajtásos bombázót. Létrehozták a P—1, P—2 és más rakétafegyverek első példányait. Növekszik a harckocsik páncélzata, manőverező képessége és tűzereje a T—44, T—54-es közepes, valamint a JSZ—2, JSZ—3, T—10-es nehéz harckocsik esetében. Tovább fejlődnek a rakéta-aknavetők, a tüzérség. Megtörténik a hadsereg teljes gépesítése.

A védelmi képesség megerősítésében jelentős szerepet játszott a hadtudomány is. A hadászati támadó hadművelet akkor kidolgozott elmélete megfelelt a kor követelményeinek.

Hadászati támadó hadművelet alatt akkor néhány front, a légierő és más fegyvernemek különböző csoportosításainak egységes terv és egységes vezetés alatt végrehajtott tevékenységét értették, amely vagy a hadászati irányra, vagy a katonai ténykedés egész területére terjedt ki. A célja lehetett: az ellenség hadművelési-hadászati csoportjának megsemmisítése az adott irányban vagy területen, fontos körzetek és objektumok elfoglalása, a katonai-politikai helyzet megváltoztatása.

Az első világháború idején a ténykedés legmagasabb formája a frontméretű támadó hadművelet volt. A frontok viszonylag önállóan, a szomszédos frontokkal való közvetlen együttműködés nélkül tevékenykedtek. Így a frontok csak operatív jelleget érhettek el.

A polgárháborúban már előfordult, hogy két front szorosabb együttműködésben hajtott végre hadászati feladatot. Ez volt a hadászati támadó hadművelet csírája, amely aztán a második világháborúban alapvető formává vált. E forma megjelenéseinek feltétele a háború anyagi bázisának megváltozása volt, ami lehetővé tette nagy manőverezőképeséggel, nagy ütőerővel és nagy ténykedési hatósugárral rendelkező csoportosulások létrehozását.

Amikor hatalmas ellenségek ütköztek össze, amelyek nagy fegyveres erővel, fejlett gazdasági és katonai potenciállal rendelkeztek, kisebb méretű operációkkal már nem lehetett komoly katonai célokat elérni. A szovjet fegyveres erők a második világháború alatt sok hadászati támadó hadműveletet hajtottak végre, amelyek gazdagították az elméletet is.

Mivel a háború után a körülmények megváltoztak, ez megváltoztatta a hadművelet jellegét és megvalósításának módszereit is. A háborút mint két ha-

talmas koalíció összecsapását képzelték el. Kialakulhatott váratlanul, de bele lehetett kerülni fokozatosan is, helyi háborúkon keresztül. A kérdés módjától függetlenül sok milliós fegyveres tömegekkel számoltak. Úgy számították, hogy a háború célját az összes fegyvernemek együttműködésével lehet elérni, de a háború súlyát a szárazföldi csapatok viselik majd.

A hadászati tevékenység alapformáiként elismerték a hadászati támadást, a hadászati védelmet és az ellentámadást. Közülük a hadászati támadás állt az első helyen, abból kiindulva, hogy csak az tudja megsemmisíteni az ellenséget. A méreteket a Nagy Honvédő Háború tapasztalatai alapján határozták meg. Feltételezték, hogy egy ilyen hadművelet képes átfogni egy-két hadászati irányt, vagy a katonai cselekmények egész színterét.

A hadműveletbe be kell vonni néhány frontcsoportosítást, egy-két légihadseréget, légideszant alakulatokat, légi szállítást, légvédelmet, tengermelléki vidékeken a flottát. A tervezést a Vezérkar végezte volna, mint a háború alatt.

A frontok az elmélet szerint 200—300 km széles támadási sávot kaptak. Ezen megjelöltek egy vagy néhány áttörési szakaszt, de ezek szélessége összesen nem lehetett több 50 km-nél. Az első lépcső hadseregei 40—50 km széles arcvonalon támadtak. A feladatokat 200 km mélységben jelölték ki. A hadsereg főcsapásának irányában tevékenykedő lövészhadtestek 8 km, a hadosztályok 4 km széles arcvonalon támadtak. Az áttörések helyén nagy tüzérorösszpontosítást alakítottak ki: az arcvonal 1 kilométerére 180—200 löveget és aknavetőt, 60—80 harckocsit és önjáró löveget, valamint négyzetkilométerenként 200—300 tonna bombát számítottak.

Ezek a normák alig különböztek a háború utolsó szakaszában kialakult normáktól (belorussziai, iasi-kisinyovi, viztula—oderai stb. hadműveletek).

A roham előtt egy óráig, vagy azon túl is terjedhető tüzérségi előkészítésre kerülhetett sor. A támadást a tüzérség egyes vagy kettős tűzhengere kísérte.

A hadászati támadó hadműveletnek három formája volt: az ellenséges csoportosulás bekerítése és megsemmisítése; a hadászati csoportosulás szétvágása; a a hadászati front feldarabolása és az elszigetelt csoportok ezt követő megsemmisítése. A három közül az elsőt tartották a legfontosabbnak. A gyűrű bezárásának helyére légideszantot terveztek, leggyakrabban hadosztály méretűt. Légi-

deszantokat terveztek hídfők, átkelőhelyek, repülőterek, csomópontok elfoglalásához is.

A hadászati támadó hadművelet fontos részét képezte a légvédelem megszervezése, az összeköttetési vonalak, bázisok stb. védelme az ellenséges légi-erő tevékenysége ellen.

Abban az időszakban ez az elmélet, amely a Nagy Honvédő Háború tapasztalataira épült, teljes egészében megfelelt a körülményeknek és követelményeknek.

Tolubko, V. „Hadászati rakétacsapatok” c. tanulmánya (1976. 10. sz., 19—27. o.) szintén a háború utáni katonai fejlődés igen fontos kérdésével foglalkozik. 1946-ra sok tapasztalatot sikerült felhalmozni a szilárd hajtóanyagú reaktív lövedékek és a reaktív légifegyver gyártása, harci alkalmazása terén. Ekkorra már léteztek a folyékony hajtóanyagú rakéták kísérleti példányai is. A nemzetközi helyzet rosszabbodása sürgette a fegyver további fejlesztését. Külön kollektívák dolgoztak a rakéták elemeinek kidolgozásán. Az első ballisztikus rakéták kialakításában a fő szerepet az Sz. P. Koroljov által irányított kollektíva játszotta. A feladatot rövid idő alatt sikerült megoldani, 1947 októberében fellőtték az első ballisztikus rakétát.

A nagy hatósugarú ballisztikus rakéták kialakítása és rendszeresítése a hadseregben új korszak kezdetét jelentette.

Az első rakétacsapatot 1946-ban hozták létre a gárdaaknavetókra alapozva. A tisztek többsége részt vett a háborúban, kiválóan ismerte a technikát. Később létrehozták más rakétacsapatokat is, amelyek kezdetben az első rendszeresített nagy hatósugarú rakéták kipróbálásához szolgáltak bázisul.

A rakétafejlesztéssel és az első rakétacsapatok létrehozásával párhuzamosan folytak a gyorsított atomkísérletek is, amelyeket I. V. Kurcsatov irányított. A Szovjetunió 1947-ben bejelentette, hogy az atombomba titka nem létezik többé. 1949 augusztusában hajtották végre a kísérleti robbantást. Ezután egyesítették a rakétát az atomtöltettel, aminek eredményeként megjelent a rakéta-magfegyver. Ennek a fegyvernek az alapvető problémáit az ötvenes évek közepére megoldották. Ez azonban még nem jelentette azt, hogy ez a fegyver már mindenben megfelelt a követelményeknek a hatótávolság és a töltet távoli célokra való juttatása terén.

1957. augusztusában adott hírt a TASSZS a szovjet interkontinentális,

sokfokozatú, ballisztikus rakéta létrehozásáról. Ez a folyékony hajtóanyagú rakéta a világon az első helyre került. 20 millió lóerőn túl teljesített a hajtómű, óránkénti sebessége 28 ezer km volt.

A rakéta-magfegyver tökéletesedése, szerepének növekedése emelte a követelményeket, ezért át kellett szervezni a rakétaszakemberek képzését. Létrehozták a megfelelő szintű katonai-oktatási és továbbképzési intézményeket.

Ezután született meg az utasítás a hadászati rakétacsapatok létrehozásáról. A csapatok első parancsnokául M. F. Nyegyin tüzérségi főmarsallt nevezték ki. A hadászati rakétacsapatok keretei közé kerültek az összes akkor létezett interkontinentális ballisztikus és középható-sugarú rakétákkal felszerelt alakulatok, katonai iskolák, kutató és kísérleti intézmények, ellátó intézmények.

A fegyvernem fejlesztése azóta is állandóan folyik. Ezen a téren nagy előrelépés volt a felszíni indítóberendezések olyan mély silóba való áthelyezése, amelyek ellenséges atomcsapás esetén is működőképesen tartják a rakétákat.

Igen érdekes és Magyarországon kevéssé ismert kérdést tárgyal *Szmirnov, H.* „A Szovjetunió Haditengerészeti Flottája a háború utáni években” c. cikke (1976. 7. sz., 29—38. o.) A második világháború utáni években a NATO agresszív tömbjében uralkodóvá váltak az Egyesült Államok reakciós politikai célkitűzései. A megvalósításukra irányuló katonai doktrína megváltozott. Az általános stratégián belül a legfontosabb résszé az ún. „óceáni stratégia” lett. Elképzelésük szerint a világtengereken kell elhelyezkedni a tengeri bázisú vízalatti rakéta-termonukleáris rendszereknek, amelyek véleményük szerint leginkább megfelelnek a követelményeknek. Ennek az elvnek megfelelően osztják el jelenleg is a rendelkezésre álló összegeket a fegyvernemek között. A haditengerészet kapta az 1971/72. gazdasági évben a pénz 34%-át, 1972/73-ban 36%-át, 1973/74-ben 37%-át, 1974/75-ben szintén 37%-át.

Az agresszív nyugati tervek elhárításának biztosítása céljából a Szovjetunió is kénytelen volt a követelményeknek megfelelően fejleszteni saját haditengerészetét.

A háború után eltelt idő két fejlesztési szakaszra oszlik. Az első 1945-től 1953-ig tartott. Ebben az időszakban a flottaépítés a szokásos tengeri harci eszközökre épült, az akkori technikai szinten, a népgazdaság lehetőségeinek figye-

lembe vételével. Ezek a következők voltak: tüzérség, vízi és légi torpedók, aknák, vízbombák és légibombák. Ezeknek az eszközöknek a hordozói hagyományos típusú hajók voltak: cirkálók, torpedórombolók, Diesel-elektromos tengeralattjárók, tengeralattjáró-elhárító hajók, többségükben dugattyús motorú repülőgépek. Már ebben az időszakban is voltak olyan tökéletesített technikával felszerelt hajók, amelyek meghaladták a legjobb külföldi típusokat. Ilyen volt például a „Szverdlov” cirkáló, a „Szmelij” torpedóromboló. Új típust jelentettek a Diesel-tengeralattjárók. Az időszak végén kezdtek megjelenni a flottánál a magfegyverek, a ballisztikus és szárnyas rakéták.

Elvileg is megújult a flotta az 1954-el kezdődő második időszakban. Ezt két szakaszra lehet osztani. Az ötvenes évek közepén kezdődött a hatalmas, óceáni rakéta-termonukleáris flotta építése. Rövid idő alatt kialakították a hajókon alkalmazható atomhajtóműveket, elkezdődött az atomtengeralattjárók építése stb.

Az atomenergia, a rakéta-magfegyver, a rádióelektronika alkalmazása alapján változtatta meg a flotta harcképességét. Jelenleg már nemcsak arra képes, hogy döntően befolyásolja tengeri csaták kimenetelét, hanem arra is, hogy jelentős hatást gyakoroljon a kontinentális színtereken folyó harci cselekmények menetére. Ez a változás főként a rakéta-magfegyverekkel felszerelt atomtengeralattjárók alkalmazása következtében történt, amelyek képesek csapást mérni a szárazföld belsejében elhelyezett objektumokra is.

Ezeknek a hajóknak az energia-ellátottsága 100-szor nagyobb, mint a háború előttieké, víz alatti gyorsaságuk 3–4-szer, merülésük 5-ször nagyobb. Hatósugaruk gyakorlatilag korlátlan. A „Lenini Komszomol” atomtengeralattjáró 1962-ben kelt át először az északi sarkvidék jege alatt, a következő évben egy másik pontosan az Északi-sarkon emelkedett ki. 1966. február–márciusában atomtengeralattjárók csoportja a világon először hajtott végre föld körüli hajózást víz alatt, 45 ezer kilométert téve meg kiemelkedés nélkül.

Jelentősen átalakultak a felszíni hajók is. A rakétafegyver, a modern energia-ellátás, a rádióelektronika teljesen új minőséget eredményezett. Megnőtt az űtérő, a hatótávolság, a gyorsaság, kibővült a megoldandó feladatok köre. A flotta egyik fő fegyvernemévé vált a légierő, amelyet rakétákkal szereltek fel

és amely bármilyen időjárási viszonyok között képes repülni.

Természetesen a követelményeknek megfelelően fejlődött a parti tüzérség és az új alapokon visszaállított tengerészgyalogság is, amelynek partraszállását deszanthajók, kételtű harckocsik és szállító járművek biztosítják.

Mivel a mai körülmények között a flottaegységek gyakran a hazai partoktól távol levő vizeken tartózkodnak és a Szovjetunióknak nincsenek idegen országok területén tengerészeti bázisai, ki kellett fejleszteni az ellátást. Az említett okok következtében átalakult a hadtáptérség fogalma is.

Ez az első szakasz az 1960-as évek elején fejeződött be. A második szakaszban a már minőségileg új fegyverzet tökéletesedett és tökéletesedik ma is, állandóan. A technikai haladás következtében a követelmények rendkívül nagyok. Az utóbbi 10–15 év alatt 2–3 rakétanemzedék váltotta egymást.

Ugyancsak a második időszakra esik az átalakult harci módszerek nagy méretében történő begyakorlása. A megnövekedett lehetőségek demonstrálását jelentette az első ilyen hatalmas méretű hadgyakorlat („Okean”), amikor a flotta erői egységes elgondolás alapján hajtottak végre harcfeladatokat az Atlanti- és Csendes-óceánon, a Barents-, a Norvég-, az Északi-, az Ohotszki-, a Japán-, a Földközi-, a Fekete- és a Balti-tengereken. Ezt követték más, nagy méretű hadgyakorlatok, amelyekbe bekapcsolódtak más szocialista országok flottái is. (Lengyel István)

Wojskowy Przegląd Historyczny (Lengyelország) 1976.

A folyóirat 1976. évi számaiban megnövekedtek a Lengyel Néphadsereg történetét tárgyaló cikkek. A 30 éves évforduló után a második világháború eseményei mellett egyre gyakrabban foglalkoznak a háború utáni időszak történetével.

Az első nagyobb időszakot átfogó tanulmány *Grot, Leszek*: „A Lengyel Néphadsereg 1949–1960 között” (1. sz., 23–47. o.) c. cikke.

A második világháború befejezése utáni években Lengyelországban sikerült megerősíteni a népi hatalom alapjait és hozzákezdeni a háborúban lerombolt ország újjáépítéséhez. A fegyveres erők békés építőmunkája és kiképzésének programja azonban hamarosan fel-

borult a nemzetközi helyzet miatt. 1947-ben, a hírhedt Truman-doktrínával, kezdetét vette a hidegháborús időszak, amelynek betetőzése volt a szocialista országok ellen irányuló agresszív katonai tömbnek, a NATO-nak a megalakítása 1949-ben. Ebben a helyzetben Lengyelország is rákényszerült, hogy védelmi potenciálját növelje. E program keretében két időszakot különböztethetünk meg: az elsőt — 1949—1955-ig — a fegyveres erők intenzív fejlesztése, míg a másodikat — 1955—1960-ig — a fegyveres erők erőteljes korszerűsítése jellemezte. Az első időszak tervei végrehajtásához az alapot a sikeresen teljesített három-, illetve hatéves népgazdasági tervek adták. Szovjet segítséggel rövid időn belül korszerű hadiipart sikerült létrehozni, amely jó minőségű és megfelelő mennyiségű felszereléssel látta el a fegyveres erőket. A mennyiségi és minőségi fejlesztésen túl, szervezeten is több változás történt: új fegyvernemet hoztak létre, három új katonai körzetre osztották az országot, új kiképzési rendszert vezettek be a nyári táborok létrehozásával, növelték a tisztiiskolák számát stb. A második időszakot az 1955-ben aláírt Varsói Szerződés vezette be. Ettől kezdve a minőségi fejlesztésen volt a hangsúly, főleg a gépesítésen és az új típusú fegyverek bevezetésén (Star-66 szállítójármű, T-54A és T-55 harcokcsi, MIG típusú repülőgépek). Megszervezték az ország légtérének és tengeri határainak hatásos védelmi rendszerét, légideszant egységeket hoztak létre.

Mindezek eredményeként az ötvenes évek végére a Lengyel Néphadsereg új, magasabb fejlettségi szintet ért el.

Bieganski, Witold: „Az arnhemi csata — a »Market-Garden« hadművelet része”. (1. sz., 149—183. o.)

1944 nyarán a szövetségesek a nyugati fronton fokozatosan szorították vissza a hitleri csapatokat. Előrenyomulásuk egészen 1944. szeptember 12-ig tartott, amikor is elakadt a Siegfried-vonalnál és a Hollandia déli határán kiépített védővonalon. A hitleri hadvezetés ugyanis, számítva erre, előre felkészült az említett vonalak kiépítésével a létfonosságú iparvidékek védelmére. A szövetséges hadvezetés erre az esetre dolgozta ki a „Market-Garden” hadművelet tervét, melynek célja az volt, hogy a Ruhrvidéktől északra hídfőállást foglalva támadják a Ruhr-medencében összevont német erőket. (Az angol hadvezetés tervében ez a hadművelet siker esetén fontos lépés lett volna a Berlin ellen, ke-

leti irányban indítandó gyors előretöréshez.) Az 1944. szeptember 17-re kitűzött hadműveletre az volt jellemző, hogy két párhuzamos műveletben, légideszant és szárazföldi egységek bevetésével tervezték végrehajtani. A terv szerinti időpontban három légideszant hadosztályt vetettek be. A csata három egymástól elszigetelt területen bontakozott ki: Veghel, Nijmegen és Arnhem körzetében. A cikkben az e körzetekben folytatott harci cselekmények részletes ismertetését találjuk, a Stanislaw Sosabowski tábornok vezetése alatt részt vevő lengyel alakulatok tevékenységét kiemelve.

Gondek, Leszek: „Mi történt a háború alatt és után a Vezérkar 2. osztályának archívumával?” (1. sz., 217—230. o.)

A Lengyel Második Köztársaság Vezérkarának 2. osztálya, a különleges szolgálatot ellátó szerv, igen jelentős mennyiségű irattanyaggal rendelkezett a második világháború kitörése előtt. Az egész irattárat egy helyen, Varsóban őrizték. Hogy mi történt ezekkel a dokumentumokkal 1939. szeptember 1-e után, arról a legellentmondásosabb hírek, feltételezések láttak napvilágot.

A védelmi harcok befejezése után a VK. 2. osztály több vezetője Franciaországba menekült. Az elmúlt időszak eseményeinek feldolgozása során megállapították, hogy a háború előtti időszakra vonatkozó dokumentumból csak igen kis mennyiség áll rendelkezésre, a 2. osztály archívumát vagy megsemmisítették, vagy — részben — a német hadvezetés birtokába jutott. A szerző ezeken a nyomokon elindulva igyekszik felderíteni és lehetőleg egyértelmű választ adni arra, mi történt a VK. 2. osztály dokumentumaival.

Polynin, Fjodor P.: „Visszaemlékezés a Lengyel Néphadsereg szolgálatában eltöltött évekre”. (1. sz., 246—256. o.)

A második világháború alatt a Szovjetunióba menekült lengyel hazafiak, kérésükre, segítséget kaptak a szovjet hadvezetéstől, hogy megszervezhessék a Tadeusz Kosciuszko nevével viselő 1. Gyalogos Hadosztályt. Ez volt a későbbi lengyel néphadsereg első egysége, amely 1943 őszén esett át a tűzkeresztségen, Leninónál. A szükséges felszerelést és fegyvereket a szovjet hadvezetés biztosította számukra, de segítséget nyújtott az új egységek szervezésében és kiképzésében is.

A háború befejező szakaszában, Lengyelország felszabadításában és a berlini hadműveletekben, a Vörös Hadsereggel

vállvetve már két lengyel hadsereg harcolt, valamint a légierő azon egységei, amelyeket még a Szovjetunióban hoztak létre. A lengyel légierő első egységeinek szervezése már az 1. Gyalogos Hadosztály létrehozásával párhuzamosan elkezdődött. F. P. Polynin, a légierő tábornoka, visszaemlékezésében leírja, hogy a szovjet segítséggel felszerelt és kiképzett lengyel repülőegységek milyen jelentős részt vállaltak hazájuk felszabadításában és a végső győzelemben. Közvetlenül a háború befejezése előtt a lengyel légierő már igen jelentős, több száz harcigéppel rendelkező erőt jelentett.

Rawski, Tadeusz: „A gyalogság a második világháborúban”. (1. sz., 257—289. o.; 2. sz., 202—227. o.)

A gyalogság döntő szerepét vizsgáló tanulmány 2. és 3. része az angolszász hatalmak gyalogságainak szervezeti változásait vizsgálja 1939—1945 között, összehasonlítva a gyalogos és páncélos alakulatok összetételét, létszámát, fegyverzetét, zsoldját, veszteségeit stb.

Az olasz, finn, román, magyar, bolgár hadseregfejlesztési elvek gyalogságra vonatkozó adatai zárják le a gyalogság szerepének összefoglaló értékelését adó nagy lélegzetű tanulmányt.

Pietrzak, Tadeusz: „Podlasie felszabadítása és a Lengyel Munkáspárt részvétele a népi hatalom megszervezésében és megerősítésében 1944. augusztus—1945. május között”. (2. sz., 3—38. o.)

Lengyelország felszabadítása szempontjából döntő jelentőségűek voltak az 1944 nyarán a keleti hadszíntéren lejátszódó események. A Varsói Vajdaság keleti területeinek felszabadítása a Belorusz-hadművelés sikereitől függött. A német hadvezetés tudatában volt annak, hogy ha elvesztik a front középső szakaszt a Visztula és Varsó körzetében, az végzetes lesz számukra. Ezért a keleti arcvonalon egy természetes akadályokra támaszkodó, új, erős védővonalat építettek ki. Így, a két hadvezetési koncepció összeütközése folytán, igen véres harcok alakultak ki ebben a körzetben, melyek végül is a Vörös Hadsereg és a vele együtt harcoló lengyel hadsereg sikerével értek véget. E siker jelentőségét az adta, hogy felszabadultak Lengyelország első területei, melyeken a Lengyel Munkáspárt vezetésével hozzákezdtek a demokratikus, népi hatalom megszervezéséhez. A népi hatalom első forradalmi programja, az 1944-es „Júliusi kiáltvány”, megszabta a leendő lengyel állam politikai-társadal-

mi arculatát és kijelölte a legfontosabb feladatot: mozgósítani a fegyveres harcra az ország mielőbbi felszabadítása érdekében. A londoni emigrációs kormány ösztönözte reakciós erők ellenállása ellenére a Lengyel Munkáspárt sikeresen megvalósította a kitűzött feladatokat.

Honkisz, Wladyslaw: „A lengyel politikai tisztképzés története (1944. május 6.—1945. május 9.)” (2. sz., 39—64. o.)

A Szovjetunióban 1943-ban megalakult lengyel hadsereg parancsnoksága elhatározta, hogy létrehoz egy politikai-nevelő tisztképző iskolát. 1944 tavaszán Szumiban megindult a képzés, egyelőre csak hónapos tanfolyamok formájában. Az ismertetett forrásanyagok alapján nyomon lehet követni a képzés programját és az iskola szervezeti felépítését. Az újabb lengyel egységek létrehozása, a front nyugatra tolódása, valamint az egyre fokozódó igények következtében 1944. júliusában újjászervezték a politikai tisztképző iskolát. Már teljes évfolyamokat iskoláztak be és gyorsított tanfolyamokon készítették fel a tisztjelölteket arra a nagy eseményre, amikor a lengyel katonák a Vörös Hadsereggel együtt megkezdik Lengyelország felszabadítását. A lengyel főparancsnokság határozata értelmében 1944. augusztusában az iskola székhelyét áttették a már felszabadított Lublinba. Itt, lengyel földön volt 1944 szeptemberében az első tisztavatás. A Lengyel Néphadsereg növekvő szükségleteinek kielégítésére 1944. októberében megalakították a Központi Politikai Tisztképző Iskolát, melyet 1945 tavaszán Łódzba helyeztek.

Gac, Stanislaw: „A Lengyel Népköztársaság belső védelmi rendszerének kialakulása és fejlődése”. (2. sz., 96—105. o.)

Az 1950-es évek elején az imperialista államoknak a szocialista országok ellen irányuló hidegháborús, agresszív politikája következtében szükségessé vált a szocialista Lengyelország védelmi erejének gyors megerősítése. Ennek érdekében a Nemzetvédelmi Minisztérium megfelelő védelmi rendszer kidolgozására tett javaslatot. Ennek értelmében az egyes fegyvernemek újjászervezése és korszerűsítése mellett elhatározták az ország légtérének védelmét ellátó fegyvernem létrehozását.

A Lengyel Népköztársaság jelenlegi védelmi rendszerének koncepcióját az utóbbi években végbement változások határozták meg. A rendszer két, egymással szoros kapcsolatban levő részből áll: külső és belső védelmi rendszerből.

Ennek megfelelően a fegyveres erőket is két részre osztották: az operatív haderő feladata a Varsói Szerződés tagállamai Egyesített Fegyveres Erőinek keretén belül a külső fronton való tevékenység, míg a honi légvédelmi erők feladata a belső védelmi rendszerben való részvétel. A cikk ismerteti a honi légvédelmi erők szervezeti felépítését és feladatait.

Lechowski, Andrzej: „A Lengyel Néphadsereg agitációs és rendfenntartó tevékenysége Varsóban a népszavazás és az országgyűlési választások idején”. (2. sz., 165—179. o.)

A lengyel állam szocialista irányú fejlődéséért folytatott harcban két fontos politikai esemény zajlott le a háború után: 1946. szeptember 30-án a népszavazás és 1947. január 19-én a törvényhozó országgyűlési választások.

A népszavazáson a lengyel nép közvetlen választ adhatott az ország jövőjét meghatározó politikai, társadalmi és gazdasági változások kérdésében. A Lengyel Munkáspárt vezette demokratikus blokk végül is győzelmet aratott a Néppárt körül tömörülő reakciós erők felett. Ebben a forradalmi átalakulási folyamatban aktív résztvevő volt a Lengyel Néphadsereg. Kipróbált aktivistái fontos szerepet töltek be a forradalmi munkásmozgalom stratégiai céljainak megvalósításában. A népszavazás, majd pedig a választások alatt fontos propagandatevékenységet folytattak a nép körében, védtek a szavazóhelyiségeket, harcot folytattak a lakosságot megfélemlíteni próbáló fegyveres reakciós csoportokkal, biztosították a közrendet a fővárosban a szavazások idején.

Marcinkowski, Adam: „A Varsói Szerződés — 20 év a béke és a szocializmus védelmében”. (2. sz., 228—239. o.)

Az 1955—1975 közötti évek részletes kronológiáját állította össze a szerző M. Jurek—E. Skrzypkowski: „A béke pájzsa” c. könyve alapján. Ismerteti a Varsói Szerződés jelentőségét; a tények összeállításával fontos forrásanyagot ad a politikai-nevelő munkához és a történeti kutatásokhoz.

Kozłowski, Eugeniusz: „A Jarosław Dabrowski-brigád spanyol eposza”. (3. sz., 9—33. o.)

Az 1936—39. évi spanyol polgárháború előkészítő mozzanata volt a második világháborúnak. Ez a háború nem hagyományos értelemben vett polgárháború volt, hanem valójában nemzeti-forradalmi háború, s ugyanakkor a spanyol nép harca a fasiszta államok fegyveres

intervenciója ellen. Ebben a harcban a lengyel önkéntesek is részt vettek, kifejezvéen szolidaritásukat a szabadsággért és a társadalmi fejlődésért fegyvert fogó spanyol néppel.

A második világháború kitörésének jobb megismeréséhez meg kell vizsgálni ezt a fegyveres konfliktust, mert a fasiszta agresszorok számára mintegy főpróbát jelentett, kipróbálhatták az új fegyvereket és harcmodokat, de elsősorban útmutatással szolgált ez a háború arra nézve, hogy a világháború kirobantásának pillanatában milyen politikai erőkre számíthatnak. A szerző ebből az aspektusból igyekszik elemezni az eseményeket és ismerteti a lengyel Dabrowski-brigád részvételét és hősi helytállását a spanyol polgárháborúban.

Radziwonczyk, Kazimierz: „Lengyelország területe a szovjet—német front fő arcvonalá a második világháborúban”. (3. sz., 34—63. o.)

A Barbarossa-terv előkészítésétől Lengyelország felszabadításáig és a hitleri Németország végső megsemmisítéséig Lengyelország területe döntő funkciót kapott a szovjet—német háborúban. Gazdasági kizsákmányolása a hitleri hadvezetés fontos támasza volt, szállítási útvonalai, az egész lengyel hadszíntér hadászati jelentőségű volt — veszteségei sem mérhetők egyetlen más néphez.

Zwolinski, Stefan: „A politikai és pártoktatás a Lengyel Néphadseregben 1944—1955-ben”. (3. sz., 215—239. o.)

A háború alatt a politikai nevelőmunka egyetlen célnak, a győzelemnek volt alárendelve. A háború utáni időszakban viszont már minőségileg új feladatok kerültek előtérbe: a népi hatalom megszilárdítása, a fegyveres reakció leverése, az újjáépítés. Ezek alapján természetesen a politikai nevelőmunka célkitűzése is megváltozott. Olyan politikai-erkölcsi alapokat kellett kimunkálni a hadseregben, melyek biztosították az ország védelmi képességének növelését és a demokratikus rendszer megerősítésében való aktív részvételt.

Az ötvenes évek elején, a hidegháborús fenyegetés időszakában, a fő feladat a béke biztosítása és az ország biztonságának növelése volt. Az e célból kifejlesztett rendkívüli erőfeszítésekben igen fontos szerepet kapott a hadseregben belüli politikai nevelőmunka is. Alapvető célkitűzése ez időszakban a magas szintű harckészültség és fegyelem biztosítása, valamint a kiképzési feladatok végrehajtása volt.

A cikk igen behatóan tárgyalja a vizsgált időszak politikai kiképzési rendszerének szervezetét, tematikáját.

Dubrawski, Janusz C.: „A Lengyel Munkáspárt és a Népi Gárda eredete”. (4. sz., 3—28. o.)

A második világháború kezdeti időszakában a megszállt lengyel területeken több száz különféle politikai és katonai szervezet működött, melyek idővel — szükségszerűen — nagyobb, területileg kiterjedt ellenállási szervezetekké alakultak át.

A kommunista mozgalom Lengyelországban már a háború kitörése előtt illegálisba kényszerült. A szervezetenként szétszórta mozgalom a megszállt területeken nagyszámú antifasiszta szervezetet hozott létre. Ezeknek az egymástól elszigetelt kommunista szervezeteknek a programjait elemezni igen nehéz.

A lengyel ellenállási mozgalmak történetében is fordulópontot jelentett a Szovjetunió megtámadása, mivel ezáltal létrejött egy olyan antifasiszta front, amelynek szervezését vezetésére a lengyel nemzet harca. A Szovjetunióban harcoló lengyel kommunisták rámutattak, hogy csakis összehangolt fegyveres harcra lehet elérni az ország felszabadítását, s e feladat végrehajtásához szükség van egy forradalmi párt, a Lengyel Munkáspárt vezetésére. Ilyen előzmények után indult a Szovjetunióból a megszállt lengyel területekre egy lengyel kommunista csoport 1941. decemberében, és 1942. januárjában Varsóban megtartották a Lengyel Munkáspárt alakuló ülését. A párt katonai koncepciója értelmében pedig megalakították saját fegyveres szervezetüket, a Népi Gárdát.

Kumos, Zbigniew: „A Lengyel Hazafiak Szövetsége Szervező Bizottságának katonai tevékenysége a Szovjetunióban”. (4. sz., 28—44. o.)

A második világháború alatt a Szovjetunióba emigrált lengyel baloldali kommunisták vezetésével hozzákezdett a Lengyel Hazafiak Szövetségének megalakításához. A Szervező Bizottság elsődleges feladatának tartotta lengyel fegyveres erő létrehozását a Szovjetunióban. A létrehozott politikai-katonai apparátus, szovjet segítséggel, 1943-ban rövid idő alatt megszervezte a T. Kosciuszko nevét viselő 1. Gyalogos Hadosztályt, s ezzel létrejött a későbbi lengyel néphadsereg első egysége. Ennek a demokratikus és nemzeti hadseregek

a léte jelentős hatást gyakorolt a megszállt lengyel területeken és külföldön harcoló lengyelekre. A Vörös Hadsereg és a reguláris lengyel egységek közös harcában született meg a megbonthatatlan lengyel—szovjet fegyverbarátság.

Satora, Kazimierz: „A varsói felkelés páncélozott járművei az egyetemért folyó harcokban”. (4. sz., 181—210. o.)

1944. augusztus 1-én kezdődött meg a varsói felkelés. A felkelés megindításának inkább politikai demonstráció jellege volt, hiszen nem vették figyelembe a valós katonai helyzetet és a felkelők fegyver és lőszerellátása is kétségbeesítő volt. Már a felkelés első napjaiban kiderült a harcoló felek fegyverzetében és felszerelésében jelentkező hatalmas aránytalanság. Amikor a felkelők a körülrzárt egyetem elleni támadásra készülődtek, feltétlenül szükségük volt olyan páncélozott járműre, amely képes az akció helyszínére szállítani és megvédeni az épület ellen rohamra induló katonákat. E célra a felkelők, igen kezdetleges körülmények között, de nagy leleményességgel, rövid időn belül viszonylag megfelelő páncélzattal láttak el egy teherautót. Az egyetem elleni támadásban a felkelők még egy, a németektől elfoglalt páncélozott szállítójárművet vetettek be, amelyet az utcai harcok követelményeinek megfelelően felülről is védőpáncézzal láttak el. Az egyetem épülete elleni támadásokban mindkét jármű jól vizsgázott, gyakorlatilag teljesítették feladatukat, annak ellenére, hogy az egyetemet elfoglalni nem sikerült.

A 4. szám közli a „*Wojskowy Przegląd Historyczny*” megindításának 20. évfordulója alkalmából 1976. májusában tartott ünnepi ülésen elhangzott előadásokat és köszöntőket, melyek méltatják a folyóiratnak a haderő szolgálatában, a korszerű katonai gondolkodás fejlesztésében a második világháborús tapasztalatok elemzésével elért eredményeit. A baráti országok hadtörténeti folyóiratainak főszerkesztői hangoztatták a lengyel hadtörténeti folyóiratnak a hazafias-internacionalista nevelésben, valamint a társadalom történelmi tudata alakításában és a szocialista országok fegyverbarátsága elmélyítésében kifejtett tevékenységét és sikereit.

Mind a négy számban részletes második világháborús bibliográfia és gazdag szemlérovat található. (*Windisch Aladárné*)